

Evaluatie provinciale relatie met China 2024

Februari 2025
Provincie Zuid-Holland

Inleiding

Doel

In december 2022 is door Provinciale Staten van Zuid-Holland het “kader voor de relatie met China” (hierna kader) vastgesteld. Om de effectiviteit van het kader te toetsen is een jaarlijks evaluatiemoment ingebouwd. De “evaluatie provinciale relatie China 2024” (hierna evaluatie) bestrijkt de inzet in 2024.

Samenvatting

Op 11 september 2024 is door Provinciale Staten de internationale strategie 2024-2027 vastgesteld waarin de provincie voortaan haar activiteiten richting China vraaggericht organiseert. In 2024 heeft de provincie deze vraaggerichte aanpak al in de praktijk gebracht. Deze evaluatie gaat in op de bevindingen van deze aanpak in relatie tot de vereisten van het kader voor de relatie met China. De conclusie is dat deze aanpak beter aansluit bij de vraag van het bedrijfsleven, het de inzet van de provincie gericht maakt en dat de beheersmaatregelen van het kader goed toepasbaar zijn op de aanpak. Wel doet de evaluatie in hoofdstuk 5 een zevental aanbevelingen voor aanscherpingen op de uitvoering van het kader in relatie tot de nieuwe aanpak. Hierin is ook meegenomen hoe de maatregelen uit het kader voor de relatie met China het best kunnen worden toegepast op activiteiten met andere landen zoals opgenomen in het beleid van de nieuwe internationale strategie.

De evaluatie is vormgegeven aan de hand van de drie randvoorwaarden voor de voortzetting van de provinciale relatie met de Chinese provincie Hebei en andere regio's in China uit het kader. Hieronder staan kort de conclusies ten aanzien van deze randvoorwaarden:

1. De decentrale relatie die de provincie Zuid-Holland onderhoudt met China past nog altijd binnen het Rijksbeleid.
2. De vraaggerichte aanpak die de provincie sinds 2024 volgt sluit goed aan bij de behoefte vanuit het Zuid-Hollandse bedrijfsleven. Het stelt de provincie in staat om effectiever in te spelen op de daadwerkelijke vraag die vooral uit de tuinbouw blijft komen.
3. In 2024 heeft de provincie de maatregelen op economische risico's en mensenrechten effectief kunnen uitvoeren. Met de vraaggerichte aanpak is het wel des te belangrijker om integraal deze onderwerpen mee te nemen in de activiteiten die de provincie onderneemt en de afstemming te zoeken met het Rijk, regionale partners en maatschappelijke organisaties. Zo kan de meeste impact worden gemaakt.

Leeswijzer

1.	<i>Aanbevelingen</i>	3
2.	<i>Inzet in 2024</i>	5
3.	<i>Positie van het Rijk</i>	6
4.	<i>Vraag uit het bedrijfsleven</i>	8
5.	<i>Behoud van de eigen lijn</i>	10
	<i>Bijlage a. overzicht van activiteiten en resultaten</i>	16

1. Aanbevelingen

Uit de evaluatie 2024 blijkt dat de provincie voldoet aan de drie voorwaarden die zijn gesteld in het Kader: 1) de provinciale relatie met China past nog altijd in het beleid van het Rijk; 2) er een vraag vanuit het bedrijfsleven om de provinciale relatie te onderhouden; 3) en het integraal meenemen van mensenrechten thema's en economische risico's blijkt mogelijk. Dit is het geval ook nu de provincie inzet op een vraaggerichte aanpak zoals vastgesteld in de internationale strategie 2024-2027.

Wel zijn er door deze beleidswijziging en de ervaring die hiermee zijn opgedaan in 2024 een aantal aanbevelingen voor 2025 en verder.

1. De vraaggerichte aanpak die de provincie sinds 2024 implementeert voor activiteiten met China werkt naar behoren en kan worden voortgezet. Het afwegingskader opgenomen in de internationale strategie geeft voldoende heldere kaders om activiteiten wel of niet op te pakken. De provincie kan zo veel gerichter haar capaciteit inzetten. Dit stelt de provincie ook in staat om breder te kijken dan China.
2. De integrale aanpak van de provincie op mensenrechten en economische risico's is in de uitvoering essentieel gebleken. De provincie merkt dat dit de meest effectieve manier is om vanuit de provinciale rol aandacht aan mensenrechten en economische risico's te geven. Hiermee kan de provincie de boodschap relevant maken voor Nederlandse en Chinese partners waarmee zij ook spreekt. Tevens is de aanpak noodzakelijk om de balans te bewaken tussen de inzet op mensenrechten en handelsbevorderingsactiviteiten.
3. Voor de integrale aanpak is het wel belangrijk om de boodschap af te stemmen. In de uitvoering van het kader is het duidelijk dat de provincie op eigen kracht beperkt impact zal maken. Echter de provincie kan wel een waardevolle bijdrage leveren aan de bredere inzet van het Rijk en maatschappelijke partners richting China door dezelfde boodschap uit te dragen.
4. Afstemming met het Rijk biedt tevens een helder kader voor standpuntbepaling. Dit is van belang gebleken, helemaal waar de provincie het kader ook toepast op andere landen. In de praktijk blijkt dit de enige manier om ook snel tot een boodschap te komen. Uiteraard gaat het hierbij altijd om boodschappen die passen binnen het bestaande beleid van de provincie.
5. Alle actielijnen van het kader voor de relatie met China zijn relevant in de vraaggerichte aanpak en behoeven geen beleidswijziging. Wel zal de vraaggerichte aanpak betekenen dat de provincie zelf minder stuurt met wie en wanneer het activiteiten onderneemt en dus ook ten aanzien van mensenrechten en economische risico's. Dit is met name relevant voor de actielijnen die voorlichting van Nederlandse bedrijven en de gesprekken met Chinese partners voorzien. Hier zit er kracht in herhaling. Het is bij de vraaggerichte aanpak daarom nog belangrijker om de inzet af te stemmen met het Rijk en maatschappelijke organisaties, waarmee ook een éénmalige inzet van de provincie opvolging kan krijgen via haar partners.

6. De meeste elementen uit het kader voor de relatie met China zijn toepasbaar op andere landen. In lijn met de internationale strategie 2024-2027 past de provincie dit ook toe voor landen waar eveneens vraagstukken rondom economische risico's en mensenrechten aan de orde zijn.

De verdere verkenning is een uitzondering gezien deze actielijn meer is toegespitst op een regio-specifieke aanpak. Zonder structurele inzet op een regio/land, heeft een dergelijke actielijn niet dezelfde impact. De verdere verkenning op China heeft wel veel opgeleverd voor de toepassing van het kader op andere landen. Zo heeft de provincie daardoor betere ingangen richting het Rijk en bij maatschappelijke organisaties die niet alleen China-specifiek opereren. Hiermee kan de provincie al veel sneller en beter informatie verkrijgen en inzetten. De aanbeveling is dan ook om dit onderdeel van het netwerk goed te blijven onderhouden en waar mogelijk uit te breiden.

7. De internationale strategie 2024-2027 voorziet dat na 2025 de relaties met China volledig in lijn zijn met de bredere inzet buiten Europa. Het is goed om in 2025 te herijken hoe om te gaan met onderdelen van het beleid die nog specifiek gericht zijn op China. Het gaat bijvoorbeeld over het type evaluatie die past bij een beleid dat niet langer alleen op China is gericht. De evaluatie van het kader voor de relatie met China 2025 kan hier gerichte aanbevelingen op geven.

2. Inzet in 2024

Naar aanleiding van de aanbevelingen van de evaluatie 2023 is de provincie Zuid-Holland in 2024 begonnen met het vraaggericht organiseren van de activiteiten met China. In 2023 zag de provincie een verandering in de vraag vanuit het bedrijfsleven, die zich steeds meer toespitst op de tuinbouw en niet geografisch is gericht. Met het vaststellen van de internationale strategie 2024-2027 door Provinciale Staten is deze vraaggerichte aanpak ook ten aanzien van de Chinese provincie Hebei verankerd in het nieuwe internationale beleid. De relatie met Hebei wordt daarmee in lijn gebracht met de aanpak voor andere regio's buiten de EU. De provincie heeft hierover in 2024 de eerste gesprekken gehad. Zo is er gesproken met de Chinese ambassadeur en Buitenlandse Zaken.

In 2024 heeft de focus wederom gelegen op activiteiten met de tuinbouwsector. Vanuit deze sector komen nog steeds regelmatig verzoeken van Zuid-Hollandse partijen aan de provincie om hen met overheid-tot-overheidscontacten te ondersteunen. Begin 2024 leidde dit tot een concreet verzoek van drie Zuid-Hollandse partners aan de provincie. Zij vroegen de provincie om in navolging van de IPM Hortiflor, de grootste tuinbouwbeurs van China, een roadshow te organiseren voor Nederlandse tuinbouwbedrijven door de Chinese provincies Hebei en Shandong geleid door gedeputeerde Stolk. Van deze bestuurlijk missie is een blog bijgehouden en een uitgebreid verslag gemaakt waarin is ingegaan op de uitvoering van de missie binnen de vereisten van het kader voor de relatie met China.¹ De uitgaande missie heeft veruit de meeste inzet en capaciteit in 2024 gevraagd wat betreft de activiteiten met China. Conclusie van de missie was dat een vraaggericht bezoek vanuit een specifieke sector goed werkt en dat de uitgaande missie binnen de vereisten van het kader kan worden uitgevoerd.

Naast deze uitgaande missie, zijn er vier inkomende delegaties ontvangen vanuit China. Het betrof voornamelijk delegaties met interesse in de tuinbouw, met uitzondering van één delegatie vanuit Hebei. In totaal waren 27 verschillende Zuid-Hollandse partijen betrokken bij deze activiteiten. Een volledige lijst met activiteiten met China is opgenomen in bijlage 1. Naast deze activiteiten zijn er verschillende verzoeken doorverwezen of geweigerd op gronden van het provinciale protocol internationale verzoeken. In verhouding tot 2023 ziet de provincie een langzame daling van het aantal verzoeken met China, al was de hoge interesse in 2023 mogelijk ook het gevolg van het opheffen van de Chinese coronamaatregelen dat jaar. Ter verdere vergelijking, er zijn negen activiteiten met andere landen op grond van het protocol voor buitenlandse ontvangsten ondernomen, zevenmaal betrof het een inkomende delegatie. De meeste hiervan waren met landen binnen de EU, met uitzondering van Marokko en Japan (tweemaal). Het merendeel van deze activiteiten waren tuinbouw gericht en het betrof een mix van kennisdeling en handelsbevordering.

---

¹ <https://www.zuid-holland.nl/politiek-bestuur/bestuur-zh/gedeputeerde-staten/besluiten/besluit/verslag-roadshow-hebei-en-shandong-in-china>

3. Positie van het Rijk

De decentrale relatie die de provincie Zuid-Holland met China onderhoudt past nog altijd binnen de gestelde kaders van het Rijksbeleid. Ondanks de toegenomen druk op de relatie tussen Nederland en China, blijft het Rijk het belang van onderlinge relaties benadrukken. Juist door het openhouden van de dialoog is het mogelijk om het gesprek met China aan te gaan op de voor Nederland belangrijke thema's. Hierbij valt te denken aan het bevorderen van een gelijk economisch speelveld, het benoemen van mensenrechten, de omgang met intellectueel eigendom en het stimuleren van handel, zoals gedaan is tijdens het bezoek aan China in maart 2024 door voormalig minister-president Rutte en voormalig minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS) Van Leeuwen.²

Het Kabinet-Schoof, dat afgelopen zomer is aangetreden, bouwt voort op de ingezette China-koers van het vorige Kabinet Rutte-IV. De kaders van het Nederlandse Chinabeleid worden tot op heden nog steeds gevormd door de notitie *Nederland-China: een Nieuwe Balans* en de *EU-China Strategic Outlook* uit 2019. Het uitgangspunt hierbij is de inzet op een gebalanceerde aanpak met aandacht voor de drieslag van China als partner, concurrent en systeemrivaal. Hoewel de Chinees-Nederlandse betrekkingen in toenemende mate worden gekenmerkt door concurrentie, rivaliteit en risico's voor de nationale veiligheid, blijft China een belangrijke handelspartner voor het het innovatie- en verdienvermogen van Nederland en voor het aanpakken van wereldwijde uitdagingen zoals klimaatverandering, volksgezondheid en voedselzekerheid.³ Deze verschuiving wordt eveneens geschetst in het jaarverslag van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) voor 2023. Tegelijkertijd helpt het onderzoek van de AIVD naar bedreigingen vanuit China bij het maken van een goede afweging tussen de risico's en de kansen van samenwerken met China.

Het voortzetten van het Rijksbeleid ten aanzien van China betekent dat het hebben van decentrale contacten met China nog altijd in aanvulling kunnen zijn op het Rijksbeleid. Dit betreft zowel de structurele zusterrelaties alsook incidentele uitwisselingen met andere Chinese regio's. De provincie Zuid-Holland kiest er met de internationale strategie dus voor om zich te richten op de laatste vorm van samenwerking. Het is goed te benoemen dat dit jaar de gemeente Rotterdam en de provincie Noord-Brabant wel hun relatie met respectievelijk Shanghai en Jiangsu middels een *Memorandum of Understanding* (MoU) hebben verlengd.⁴ Noord-Brabant kiest er daarbij voor om vanuit die relatie en binnen de thema's waarop economische samenwerking is, aandacht te vragen voor sociaal maatschappelijke onderwerpen zoals vrouwen-/mensenrechten en arbeidsomstandigheden. Tussen de provincie Zuid-Holland en Noord-Brabant zijn dan ook regelmatig contacten om kennis uit te wisselen over de voortgang van het China-beleid.

---

² Kamerbrief over bezoek aan China op 26 en 27 maart 2024. Beschikbaar op: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/05/15/kamerbrief-inzake-verslag-van-het-bezoek-van-de-minister-president-en-de-minister-voor-buitenlandse-handel-en-ontwikkelingssamenwerking-aan-china-op-26-27-maart-2024>

³ Kamerbrief over ontwikkelingen China-beleid van 13 december 2024. Beschikbaar op: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2024Z21157&did=2024D49861

⁴ Verslag missie Japan en China van de provincie Noord-Brabant. Beschikbaar op https://www.linkedin.com/posts/martijn-van-gruijthuijsen-a197284_inbrabant-innovatie-technologie-activity-7265770682536321025-H23r/?utm_source=share&utm_medium=member_desktop

Op basis van de ontwikkelingen van het afgelopen jaar is daarom duidelijk dat het Kader voor de relatie met China nog steeds functioneert en een goed afwegingskader vormt voor de provincie om de balans te vinden tussen kansen en risico's bij contacten met Chinese partners. Wel heeft de vraaggerichte aanpak die de provincie sinds 2024 implementeert en voortzet met de vaststelling van de internationale strategie 2024-2027 tot gevolg dat er minder gestuurd kan worden met wie en wanneer activiteiten ondernomen worden. Het is al met al belangrijk om nog meer samenwerking met het Rijk op te zoeken om zo een gezamenlijke lijn te behouden in de contacten met China.

4. Vraag uit het bedrijfsleven

In 2024 heeft de vraag vanuit het Zuid-Hollandse bedrijfsleven voor provinciale betrokkenheid bij de relatie met China zich wederom gericht op de tuinbouw. Ook vanuit de Chinese kant is er vooral interesse geweest in de land- en tuinbouwsector. Vanuit deze sector zijn er nog altijd bedrijven en netwerken die de Chinese markt belangrijk achten en de rol van de provincie in handelsbevordering waarderen. Wel zag de provincie in 2024 ook dat deze vraag gericht komt uit een deel van de sector die al goed is ingespeeld op de Chinese markt.

Bijdrage van de provincie in 2024

In het geopolitieke speelveld blijft China een politieke en economische grootmacht waar Nederland niet omheen kan. In 2023 bedroeg de totale waarde van de bilaterale handelsrelatie met China EUR 95,2 miljard, waarvan 59,4 miljard import en 35,8 miljard export. China was daarmee de derde goederenuitvoerbestemming van Nederland buiten de EU. De handel met China levert Nederland dus nog altijd veel op als het gaat om invoer, uitvoer en werkgelegenheid.⁵

De handelsbevorderingsactiviteiten van de provincie in 2024 leverden een bijdrage aan de positie van Nederlandse bedrijven in China. Dit doet de provincie Zuid-Holland door het Chinese lokale beleid te beïnvloeden en bepaalde concepten voor het voetlicht te brengen, zoals de Nederlandse aanpak rondom *Feeding & Greening the Megacities*. Dit is ook de voornaamste inzet geweest van de missie in mei 2024. Daarnaast introduceert de provincie bedrijven bij de Chinese overheidspartners die verantwoordelijk zijn voor projecten. Deze aanpak werd in de missie ook door bedrijven gewaardeerd. Daarnaast organiseert de provincie match-making events. In 2024 bleek dat het succes hiervan erg afhankelijk is van de individuele behoefte van bedrijven, zeker nu veel van de bedrijven al stevig gevestigd zijn in de Chinese markt en hun eigen contacten hebben.

De meerwaarde van de provinciale activiteiten voor het bedrijfsleven is vooral zichtbaar in de cijfers van de directe handelsbevordering. In 2024, deden 27 verschillende organisaties mee aan de activiteiten waarin de provincie een directe rol vervulde. Daarbij werden drie MoU's ondertekend. Dit is minder dan in 2023, maar er zijn dan ook minder activiteiten ondernomen. Wat verder opvalt is dat er een vaste kern van organisaties uit de tuinbouw is waaruit de vraag komt, met daaromheen een schil van bedrijven die aansluiten als een delegatie of activiteit voor hen van direct belang is.

Dat de vraag zich vooral blijft richt op de tuinbouw is te verklaren door de dynamiek in de sector. De meeste grote Nederlandse bedrijven hebben in China veel directere contacten met de regionale overheden, in de tuinbouwsector zijn bedrijven echter kleinschaliger en zijn die contacten er minder. De tuinbouwsector is daarnaast ook vooral gevestigd in het westen van Nederland waardoor de vraag vaker bij de provincie landt. Dit geldt ten dele ook voor de maritieme sector. Echter, voor hen blijft vooral de gemeente Rotterdam en haar relatie met Shanghai belangrijk de komende jaren. In juli 2024 is een nationale RVO handelsmissie geleid door burgemeester Aboutaleb. Tijdens deze reis is de MoU tussen Rotterdam en Shanghai voor vijf jaar verlengd, de samenwerking tussen de havens en maritieme sector is ook onderdeel van deze MoU.⁶

⁵ Kamerbrief inzake ontwikkelingen Chinabeleid 2024. Zie voetnoot 3.

⁶ Zie: <https://www.maritimetechnology.nl/nl/actueel/handelsmissie-naar-china-een-samenwerking/>

De verwachting voor de toekomst

De provincie heeft voor deze evaluatie gesprekken gevoerd met de tuinbouwbedrijven en andere stakeholders zoals vertegenwoordigers van de sector en kennisinstellingen die in 2024 actief zijn geweest in de activiteiten met China om hun perspectief op de toekomst mee te nemen.

Tuinbouwbedrijven kijken verschillend aan tegen de toekomst van de markt. Er zijn bedrijven die ervanuit gaan dat de vraag naar voldoende gezond, kwalitatief voedsel in China blijft groeien, en daarmee de kansen voor de Nederlandse tuinbouw in China. Aan de andere kant, wordt gewaarschuwd dat de glorie dagen voor de Nederlandse tuinbouw in China voorbij zijn. De laatste groep benadrukt dat China nu zelfstandig wil, kan en moet opereren. Al zien zij ook dat dit niet leidt tot volledige ontkoppeling. Deze groep verwacht dat het aantal bedrijven dat in China opereert afneemt, terwijl er een actieve kern overblijft. Alleen als een organisatie collega's of partners op locatie heeft, zal de organisatie erin slagen om de ontwikkelingen en uitdagingen te navigeren. Dit is in lijn met de deelname die de provincie ziet aan haar activiteiten, een kleinere maar gerichtere groep bedrijven die al in China gevestigd zijn.

Dat er uitdagingen op de Chinese markt liggen voor bedrijven benadrukt nagenoeg iedereen. Zo wordt de ruimte om in China te opereren kleiner door de eisen van lokale wetgeving en richt de markt zich meer op optimaliseren dan de traditionele kassenbouw. China zet immers in op zo veel mogelijk lokaal produceren. Daarnaast is intellectueel eigendom een zorg, zeker omdat Chinese wetgeving niet altijd wordt geïmplementeerd. Dit maakt de condities voor Nederlandse bedrijven ambigue. Tot slot uiten zij zorgen over het langdurig succes van hun producten. Niet altijd zijn Chinese afnemers in staat om de geleverde technologie goed te onderhouden. Dit leidt tot reputatie schade. Geen van deze uitdagingen zijn nieuw. Ook in de missie in mei 2024, kwamen deze aspecten naar voren en heeft de provincie dit ook geadresseerd. Zo heeft gedeputeerde Stolk gesproken met zijn Chinese partners over intellectueel eigendom en is het belang van goede opleiding voor Chinees personeel voor het opereren van de kassen centraal gesteld in het concept *Feeding & Greening the Megacities*.

In de gesprekken met bedrijven komt nadrukkelijk naar voren dat tuinbouwbedrijven de rol van de provincie nog altijd waarderen. Terwijl de markt zich ontwikkelt, verandert de houding van de Chinese decentrale overheid niet. Zij blijft een beslissende factor bij nieuwe projecten en spelen een sleutelrol in het aanpakken van de bovengenoemde belemmeringen. Dit betekent dat de aanwezigheid van de provincie nodig is om vertrouwen te kweken en zaken mee te geven. Daarmee blijft China een unieke markt, waarin de rol van de provincie vaker van belang is dan andere markten. Ook in de vraaggerichte aanpak vragen bedrijven de provincie om met hen in contact te blijven over de behoefte. Hierbij is aangegeven dat de provincie ook bereid is om breder te kijken dan China, waar bedrijven dit ook als waardevol zien.

5. Behoud van de eigen lijn

Deze evaluatie richt zich vooral op de mogelijkheid van de provincie om haar eigen lijn te kunnen behouden die is ingezet met het kader. Dit hoofdstuk evalueert of de provincie daadwerkelijk effectief invulling heeft kunnen geven aan de beheersmaatregelen van de actielijnen van het kader in relatie tot de economische risico's en mensenrechten.

Economische beheersmaatregelen

Het kader heeft vijf actielijnen waarmee het de risico's van economische samenwerking beheerst. Hieronder staat kort toegelicht hoe in 2024 uitvoering is gegeven aan de maatregelen. De provincie blijft daarbij vooral een positief effect hebben als het gaat om het beheersbaar maken van economische risico's door beter zicht te houden op de Chinese delegaties die binnenkomen, door Nederlandse bedrijven voor te lichten en door specifieke problematiek aan te kaarten bij Chinese partners.

1. Streng selectie van sectoren en inhoudelijk inzet handelsmissies

De provincie Zuid-Holland organiseert activiteiten in sectoren die een beheersbaar risico vormen voor de Nederlandse samenleving en economie. Het gaat hierbij vooral om risico's als ongewenste kennisoverdracht ten aanzien van hoogwaardige technologieën, opbouw van strategische afhankelijkheden en dual-use (gebruik van civiele technieken voor militaire doeleinden). Daarnaast spelen spionage en de dreiging van China als systeemrivaal een rol in de samenwerking. De provincie volgt hierin het voortschrijdend inzicht op Europees niveau en altijd de adviezen van het Rijk.

Bij het bepalen van de hoog risico sectoren gebruikt de provincie het adviesdocument van NCTV en waar nodig de loketten Economische Veiligheid en Kennisveiligheid.⁷ In de vraaggerichte aanpak van de internationale strategie gebeurt dit per activiteit en per delegatie. Deze manier van werken verloopt goed, omdat de lijnen naar het Rijk, InnovationQuarter en betrokken Zuid-Hollandse gemeenten goed zijn om ook tijdig te kunnen schakelen. De korte lijnen helpen tevens in de afstemming op verzoeken uit andere landen. Dit was bijvoorbeeld het geval bij verzoeken uit Japan en Marokko. Het gaat dan niet altijd over risico's van samenwerking, maar ook de wenselijkheid van inzet in algemene zin.

In 2024 heeft de provincie geen delegaties geweigerd op grond van hoog risico sectoren. De provincie heeft enkel tuinbouw gerichte verzoeken gekregen, of verzoeken van algemene aard. Al deze verzoeken hadden een beheersbaar risico. Bij de uitgaande en inkomende missies is wel nagegaan wat voor een type technologie wordt vermarkt en welke Chinese bedrijven deelnemen aan de delegatie. Het voornaamste risico is hier ongewenste kennisoverdracht. De risico's die hieruit voortvloeiden beheerst de provincie voornamelijk door goede informatievoorziening (zie actielijn 3 hieronder).

2. Informatie bescherming (van gevoelige informatie)

In de bescherming van informatie heeft de provincie ook in 2024 de adviezen van het Rijk gevolgd. De provinciale experts op informatieveiligheid worden betrokken bij

---

⁷ Voor de toetsing van hoog risico sectoren gebruikt de provincie de lijst met mogelijke risico sectoren uit het adviesdocument van NCTV. <https://www.nctv.nl/onderwerpen/economische-veiligheid/documenten/publicaties/2023/06/14/samenvatting-decentrale-contacten-met-china>. In geval waar een sector of activiteit voorkomt in de lijst schakelt de provincie altijd met het Rijk

inkomende en uitgaande missies en zorgen dat er concrete maatregelen worden genomen. Het gaat dan voornamelijk om maatregelen die risico's op inbreuk in de IT-systemen beheersbaar maken. Dit gold ook voor de missie in mei 2024. Wel is gebleken dat de maatregelen een belemmerd effect hebben op bijvoorbeeld de communicatiemogelijkheden over de missie. Er wordt daarin altijd voorrang gegeven aan veiligheidsmaatregelen.

In 2024 heeft de provincie ook een plan van aanpak cybersecurity voor 2025-2026 aan Provinciale Staten aangeboden. Hierin staan activiteiten beschreven, die rekening houden met de risico's van alle type statelijke actoren, dus ook China.

3. Informatievoorziening (over de risico's)

De provincie heeft ook in 2024 kunnen bijdragen aan de voorlichting van bedrijven die actief zijn in China. De provincie trekt daarin nauw op met RVO die voor bedrijven de eerste informatiebron is. Bedrijven en andere partners die betrokken zijn met de activiteiten van de provincie rondom China worden daarmee aangehaakt op de juiste loketten.

Een concreet voorbeeld was de informatiesessie voor deelnemende bedrijven aan de missie. RVO was hier aanwezig om advies te geven op economisch weerbaar ondernemen. Dit bevatte algemene tips over zaken doen in China met de nadruk op bescherming intellectueel eigendom, maar ook praktische tips specifiek voor de bescherming van informatie tijdens een handelsmissie. Na afloop was er ruimte voor verdere dialoog over de uitdagingen die bedrijven op beide vlakken ondervonden.

4. Screening bij support Chinese investeringen

De overnames van Nederlandse bedrijven door Chinese bedrijven, vooral in het Rotterdamse havengebied, blijven een punt van aandacht. In lijn met het Kader is InnovationQuarter vooral betrokken bij investeringen van Chinese bedrijven in Zuid-Holland. Zij hebben nauw contact met Rijksinstanties om te beoordelen of zij met specifieke bedrijven wel of niet moeten samenwerken vanuit het oogpunt van economische veiligheid. Zij geven aan dat dit goed heeft gefunctioneerd het afgelopen jaar. InnovationQuarter heeft met alle Chinese bedrijven die zij op het oog had kunnen samenwerken. In 2022 heeft dit wel geleid tot een specifieke casus waar InnovationQuarter niet verder mee kon vanuit het oogpunt van economische veiligheid en MVO.

5. Inzet van diplomatie (richting de Chinese partner)

In 2024 is vooral gesproken met Chinese partners over de noodzaak voor een gelijk speelveld en de rol die regionale overheden in China hebben om wetgeving rondom intellectueel eigendom goed toe te passen. In de evaluatie van 2023 bleek al dat er voorzichtig stappen de goede richting worden gezet op dit vlak. Nu China zelf meer innovaties voortbrengt is er ook momentum om hierop door te pakken voor betere bescherming voor Nederlandse bedrijven. Het aandachtspunt van het gelijke speelveld is tevens een boodschap die door het Rijk wordt uitgedragen. De provincie en het Rijk versterken elkaar daarmee.

De zorgen die bedrijven hierover hebben is op meerdere momenten tijdens inkomende delegaties ter sprake gekomen en veelvuldig tijdens de uitgaande missie. Bijvoorbeeld, tijdens de gesprekken met de burgemeester van Zibo. Zibo is een stad waar voor

Nederlandse deelnemers aan de missie in mei belangrijke tuinbouwklanten zitten. Juist door de boodschap ook bij decentraal bestuur neer te leggen wordt men bewust van de noodzaak om Chinese wetgeving die intellectueel eigendom beschermt ook te implementeren en hierop toe te zien (taak decentraal bestuur). Ook is in het gesprek dat gedeputeerde van Leeuwen had met de Chinese ambassadeur bescherming van eigendomsrecht opgekomen als één van belangrijke aandachtspunten die Nederlandse bedrijven ons meegeven. Het goed naleven van wetgeving op dit gebied is van belang voor de samenwerking van Chinese en Nederlandse bedrijven.

Mensenrechten inzet

De provincie heeft vijf actielijnen waarmee het zorgt dat aspecten van mensenrechten integraal zijn meegenomen in handelsbevorderingsactiviteiten die zij onderneemt. In 2024 is voortgebouwd op de significante stappen die in 2023 zijn gezet. Aan alle maatregelen bij inkomende en uitgaande missies is wederom voldaan en deze functioneren naar behoren. Het netwerk van maatschappelijke organisaties is ingezet bij activiteiten en er is voortgebouwd op de ondersteuning van Nederlandse bedrijven om maatschappelijk verantwoord te ondernemen in China.

De provincie zet goede stappen met de Nederlandse tuinbouwbedrijven om hen bewuster te maken van context in China. De dialoog met Chinese partners verschilt per activiteit als het gaat om vorm en diepgang. Dit is vaak afhankelijk van de opzet van de ontmoeting en of het een reeds bekende partner betreft. Hoewel de inzet van de provincie op zichzelf niet tot meetbare veranderingen in China leidt, zit de meerwaarde vooral in de afgestemde boodschap met andere Nederlandse partners. Zo versterkt de provincie een boodschap die ook andere Nederlandse partijen uitdragen om op de langere termijn een positief effect te hebben.

1. Verdere verkenning: betrekken van belanghebbenden

De verdere verkenning is de actielijn in het kader die erop is gericht om een netwerk van maatschappelijk organisaties op te bouwen. Daarmee heeft de provincie in 2023 onderzocht wat de maatschappelijke uitdagingen rondom de handelsbevorderingsactiviteiten zijn én hoe deze uitdagingen in China ook het best ter sprake kunnen worden gebracht. Amnesty benadrukte in haar advies rapport het belang hiervan. In 2024 is vooral voortgebouwd op de uitkomsten van deze verkenning. Dit deed de provincie door het netwerk te onderhouden en in te zetten om uitdagingen bij maatschappelijk verantwoord ondernemen in China onder de aandacht te brengen.

Een concreet voorbeeld hiervan is de voorbereiding voor de missie in mei. Voorafgaand aan de missie heeft de provincie maatschappelijke organisaties betrokken bij het informeren van bedrijven over de uitdagingen in China. Door hen samen in gesprek te laten gaan met de deelnemers van de missie krijgen deze bedrijven ook meer handvatten om zelf maatregelen te nemen die van hen onder EU-wetgeving worden verwacht en in de toekomst mogelijk verplicht. Amnesty International gaf aan de bijeenkomst te ervaren als een waardevolle mogelijkheid tot uitwisseling van kennis en ervaring. Bedrijven gaven aan dat het hen ook betere inzichten gaf. Bedrijven waardeerden daarbij ook de bijdrage vanuit een Chinese expert die vanuit zijn ervaring met tuinbouwprojecten de lokale situatie goed schetste.

2. Aanscherping protocol inkomende missies

De provincie heeft in 2024 wederom een analyse gedaan voor elk inkomend verzoek of er specifieke issues rondom mensenrechten spelen. De aandacht gaat daarbij ook voornamelijk uit naar de deelnemende organisaties. Er wordt daarbij gelet of deze organisaties op sanctielijsten staan of dat zij in via andere bronnen in verband gebracht worden met mogelijke mistanden. Dit heeft niet geleid tot het weigeren van organisaties, wel zijn bevindingen opgeschaald en verder besproken met bijvoorbeeld de Nederlandse ambassade in China.

Bij alle inkomende bezoeken die de provincie met Chinese partners ondernam is er aandacht geweest voor de uitdagingen van bedrijven om maatschappelijk verantwoord te ondernemen. Het betrof een beperkt aantal van vier inkomende delegaties, maar wel delegaties met wie de provincie vaker contact heeft gehad. Hierbij merkt de provincie ook voortgang in de gespreksdynamiek. Bijvoorbeeld tijdens de ontvangst van de Beijing Agricultural Bureau. Vanuit beide kanten werd gesproken over de uitdagingen rondom het tot stand komen van een innovatieve en duurzame tuinbouwsector. De provincie verwees bijvoorbeeld naar de huisvesting van arbeidsmigranten, waarbij ook de eigen provinciale uitdagingen werden benoemd. Geconstateerd is dat er tijdens deze bijeenkomst een constructieve dialoog tot stand kwam.

Het is belangrijk voor de voortgang met Chinese partners voor toekomstige samenwerking dat zij blijven openstaan om het gesprek te voeren en belang zien in het aanpakken van de gezamenlijke uitdagingen. Zo is in het gesprek met de Chinese ambassadeur benoemd dat transparantie in de keten voor Nederlandse bedrijven in China nog altijd een uitdaging is. Een transparante keten is essentieel om werknemersrechten en andere standaarden van maatschappelijk verantwoord ondernemen te kunnen borgen en dus essentieel voor toekomstige samenwerking tussen Nederlandse en Chinese bedrijven. Graag blijft de provincie met haar Chinese overheidspartners hierover het gesprek aangaan en met hen stappen zetten.

3. Aanscherping programmering voor uitgaande missies

In mei 2024 was gedeputeerde Stolk de delegatieleider van de tuinbouw roadshow door Hebei en Shangdong. Het was de eerste bestuurlijk missie georganiseerd sinds het vaststellen van het kader voor de relatie met China. In navolging van de missie heeft Provinciale Staten een uitgebreid verslag ontvangen dat ingaat op de organisatie van de missie.⁸ De conclusie van het verslag is dat het mogelijk is om in de praktijk invulling te geven aan de vereisten van het kader voor de relaties met China voor uitgaande missies.

De evaluatie staat niet opnieuw uitvoerig stil bij de missie. Kort samengevat heeft provincie in de voorbereiding van haar missie nadrukkelijk aandacht besteed aan maatschappelijk verantwoord ondernemen. Zo zijn Amnesty International en een voormalig een Chinese expert het gesprek aangegaan met de deelnemende Nederlandse bedrijven en hebben alle bedrijven een MVO-zelfscan uitgevoerd in lijn met de vereisten die RVO bij handelsmissies hanteert.⁹ Tijdens de missie is het belang van maatschappelijk verantwoord ondernemen in het verhaal van *'Feeding and Greening the Megacities'* meegenomen en richting de Chinese partners uitgedragen. Hiermee is

⁸ <https://www.zuid-holland.nl/politiek-bestuur/bestuur-zh/gedeputeerde-staten/besluiten/besluit/verslag-roadshow-hebei-en-shandong-in-china>

⁹ <https://www.rvo.nl/onderwerpen/handelsmissie/uitgaande-handelsmissies/internationaal-mvo-kader-economische-missies>

invulling geven aan het integraal meenemen van mensenrechten in de gesprekken die de provincie voerde met haar Chinese partners. Daarbij is het verhaal versterkt door de sector, o.a. in de presentaties van Dutch Greenhouse Delta en doordat één van deelnemende Nederlandse bedrijven concreet aangaf wat zij doen voor hun werknemers in China.

In het organiseren van de missie heeft de provincie grote meerwaarde gemerkt in de gesprekken met de Nederlandse bedrijven. Niet alleen in de gesprekken met de maatschappelijke organisaties aan de voorkant, maar ook in het verloop van de missie op informele momenten. Dit voedde het verhaal en zorgde voor betrokkenheid van Nederlandse bedrijven bij het narratief tijdens de formele momenten met de Chinese partners. In de gesprekken met de Chinese partner leert de ervaring dat het agenderen van deze onderwerpen tijdens formele meetings juist ook aanleiding geeft om in de informele momenten het gesprek dieper te voeren. Meer dan bij inkomende bezoeken zijn deze informele momenten er geweest tijdens de missie. Het kan dus opportuun zijn om hier bij inkomende missies meer ruimte voor in te bouwen.

Tot slot is het goed om de focus te houden op de wijze waarop mensenrechten worden meegenomen in handelsbevorderingsactiviteiten. Het is belangrijk om de inzet integraal te blijven doen en vanuit de betreffende sector. Dit is een efficiënte en effectieve manier gebleken om aandacht te geven aan mensenrechten. Het werd door de meeste Nederlandse bedrijven gedragen en zij konden helpen dit relevant te maken richting Chinese partners. In de voorbereiding van de missie zijn ook zorgen geuit door bedrijven over een handelsmissie die ook gevoeligheden aankaart bij de Chinese partners. Er is één bedrijf afgehaakt om deze reden. Dit geeft aan dat er een balans is tussen de handelsbelangen en de mensenrechtenboodschap die de provincie blijft wegen.

4. Aandacht voor mensenrechten tijdens communicatiemomenten

Het kader van de relatie met China geeft ook aan dat het belangrijk is om inbreng op thema's rondom mensenrechten transparant te maken. De provincie heeft hier in 2024 nadrukkelijk aandacht aan gegeven. De bestuurlijke ontmoetingen van afgelopen jaar zijn via de LinkedIn pagina's van de betrokken gedeputeerden teruggekoppeld. Hierin is aangegeven welke onderwerpen zijn besproken met de Chinese partner bijvoorbeeld op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Voor de bestuurlijke missie van gedeputeerde Stolk is een blog bijgehouden naast het verslag dat is opgesteld. Ook is er op het LinkedIn-kanaal van de provincie aandacht geweest voor de missie.

Verder is het goed te benoemen dat ook de (regionale) media-aandacht heeft gehad voor het beleid van de provincie ten aanzien van China in 2024. Dit is bijvoorbeeld aanleiding geweest voor gedeputeerde Van Leeuwen om het gesprek te voeren met de Chinese ambassadeur om toelichting op het provinciale beleid te geven.

5. Stimuleren van initiatieven

Het kader voorziet, op basis van de adviezen van Amnesty International, dat er kansen liggen om bedrijven in het netwerk te koppelen aan maatschappelijke organisaties die middels concrete campagnes aandacht geven aan mensenrechten. Het is tijdens de uitgaande missie in mei 2024 niet gebleken dat er op dit vlak een vraag van bedrijven en aanbod van kennis van maatschappelijke organisaties ligt die de provincies kan samenbrengen. Nederlandse bedrijven in de tuinbouw zijn vooral bezig met beleid binnen hun eigen vestigingen in China en bereid om dit uit te dragen. De meerwaarde

van de betrokkenheid van de maatschappelijke organisaties zit veel nadrukkelijker in het bewustwordingsproces van Nederlandse bedrijven zelf en hun verantwoordelijkheid maatschappelijk verantwoord te ondernemen in China.

Een concreet voorbeeld waarin de provincie wel een koppeling heeft kunnen maken is richting een Zuid-Hollandse kennisinstelling. Zij deden een verzoek aan de provincie om studenten bedrijfskunde aan Chinese partners te koppelen. De provincie heeft hen daarbij ook op RVO en maatschappelijke organisaties gewezen om zo ook de economische risico's van handel met China en mensenrechten mee te nemen in het programma. In navolging hiervan is het curriculum aangepast met een Masterclass Business and Human Rights China verzorgd door Amnesty International.

Bijlage a. overzicht van activiteiten en resultaten

In de onderstaande bijlage vindt u een overzicht van alle ondernomen activiteiten in het China beleid van de provincie Zuid-Holland over het jaar 2024. Hierin is onder andere opgenomen in welke maand de betreffende activiteit heeft plaatsgevonden, wat er is ondernomen, met welk doel, de gespreksonderwerpen die aan bod zijn gekomen en de resultaten. Het is hierbij goed om te benadrukken dat het onderstaande overzicht enkel de activiteiten omvat waarvoor een verzoek is binnengekomen en waarbij na een zorgvuldige afweging van het kader voor de relatie met China groen licht is gegeven. Concreet betekent dit dat de provincie Zuid-Holland, op basis van het afwegingskader, ook verzoeken heeft afgewezen.

Maand	Activiteit ¹⁰	Doel	Gespreksonderwerpen	Resultaten	
				Betrokken Zuid-Hollandse partijen	MoU's of contracten ondertekend
Mei	Ontvangst Vicegovernor van Hebei	De Vicegovernor van Hebei verantwoordelijk voor buitenlandse relaties bracht een bezoek aan een aantal regio's met wie zij relaties onderhouden, zo ook Zuid-Holland. Het bezoek kwam aan de vooravond van de missie van gedeputeerde Stolk voor de roadshow Hebei en Shandong.	Bespreken algehele relatie en missie van gedeputeerde Stolk	N.v.t.	N.v.t.
Mei	Roadshow in de Chinese provincies Hebei en Shandong	Van 23 tot en met 28 mei 2024 heeft de eerste uitgaande handelsmissie binnen het kader voor de relatie met China plaatsgevonden. De missie werd geleid door gedeputeerde Stolk en deed de provincies Hebei en Shandong aan. Centraal stond het thema 'Feeding and Greening the Megacities'. Zie voor meer informatie het uitgebreide verslag over de roadshow.	Samenwerking tuinbouw, intellectueel eigendom en MVO, transparantie in de keten,	18 tuinbouw organisaties	N.v.t.

¹⁰ Naast deze activiteiten heeft de provincie tien gesprekken gevoerd in het kader van de verdere verkenning en regelmatig digitale gesprekken gevoerd met de overheid van Hebei over samenwerking op de sectoren in het Kader

Sept	Ontvangst Vicegovernor van Hebei	De vicegovernor van Hebei verantwoordelijk voor wetenschap en technologie bracht een bezoek aan de provincie Zuid-Holland, in navolging van de Roadshow in mei 2024. Het ontvangst stond in het teken van het spreken over de samenwerking op het gebied van de land- en tuinbouw.	Samenwerking tuinbouw, intellectueel eigendom en MVO – transparantie in de keten	1 koepelorganisatie tuinbouw	N.v.t.
Okt	Deelname Agri-horticultural Sector Promotion Event (Shanghai delegatie) in Wassenaar	Op 23 oktober 2024 vond het China (Shanghai) Agri-horticultural Sector Promotion Event plaats in Wassenaar (Kasteel de Wittenburg). De Shanghai Municipal Agriculture and Rural Affairs Commission heeft dit in samenwerking met DSBP Consultants en de gemeente Westland georganiseerd. Gemeente Westland vroeg de provincie Zuid-Holland om een korte presentatie te geven over De Zuid-Hollandse land- en tuinbouwsector.	Land- en tuinbouw	15 tuinbouw organisaties	2 MoU's
Nov	Ontvangst van het Beijing Agricultural Bureau	Een delegatie van het Beijing Agricultural Bureau heeft een bezoek gebracht aan de provincie Zuid-Holland. Dit was een tegenbezoek naar aanleiding van een eerdere ontmoeting in China tijdens de Roadshow in mei.	Samenwerking tuinbouw en MVO – transparantie in de keten	3 tuinbouw organisaties	1 MoU
Nov	Gesprek tussen de Chinese ambassadeur in Nederland Tan Jian en gedeputeerde Van Leeuwen op de ambassade in Den Haag	Op 6 november 2024 was gedeputeerde Van Leeuwen op bezoek bij de Chinese ambassadeur in Nederland. Gedeputeerde Van Leeuwen had aangeboden om de vragen van de Chinese ambassadeur over de beleidslijn van de provincie in de internationale strategie 2024-2027 toe te lichten.	Bespreken van de beleidslijn in de internationale strategie 2024-2027 t.a.v. de samenwerking met China. Toegelicht is hoe de provincie samenwerking in de toekomst voor zich ziet, vraaggericht zoals van toepassing op alle landen buiten de EU en met aandacht voor de maatschappelijke uitdagingen.	N.v.t.	N.v.t.